

Dr. sc. Abedin BIKIĆ, redovni profesor
Univerzitet u Sarajevu Pravni fakultet
a.bikic@pfsa.unsa.ba

UDK: 347. 426.6
Primljeno: 15. veljače 2022.
Prihvaćeno 15. travnja 2022.
Pregledni znanstveni rad

Vesna LAZIĆ, mag. iur., generalni sekretar
Univerzitet u Sarajevu Pravni fakultet
v.lazic@pfsa.unsa.ba

ODGOVORNOST ZA ŠTETU PROUZROKOVANU POVREDOM UGOVORA

Sažetak: Ugovor, kao opću karakteristiku, u sebi nosi obvezu na njegovo poštovanje, uredno ispunjenje i odgovornost, kao i pravo na pravnu zaštitu, ako dužnik obveze istu ne ispunji kako je ugovorena. To je i logična posljedica pravnog smisla ugovora. Naime, podrazumijeva se da se ugovor zaključuje sa ciljem da se izvrši, da se ugovorne obveze u svemu ispune onako kako je ugovoreno, ali i da dužnik obveze odgovara ako ispunjenje obveze izostane ili se s ispunjenjem zakasni, ako u tome ima njegovog udjela.

Jednom zaključen ugovor je za strane zakon (*pacta sunt servanda*) i nastale obveze iz tako zaključenog ugovora moraju se u svemu ispuniti onako kako glase. Strana koja povrijedi svoju ugovornu obvezu odgovorna je drugoj strani za nastalu štetu. Zabavljajući dispozitivnom karakteru propisa o ugovornoj odgovornosti, ugovorne strane mogu svoje odnose urediti drugačije nego što je to propisano zakonom.

Rad posvećuje pažnju analizi odgovornosti za štetu koja je prouzrokovana povredom ugovornih obveza, sve kroz prizmu aktuelne sudske prakse u Bosni i Hercegovini i uporednog prava.

Cljučne riječi: ugovor, ispunjenje obveze, ugovorna odgovornost za štetu, povreda ugovora.

1. Uvod

Pored ugovora, kao najvažnijeg i najčešćeg izvora obveza, odnosno obveznih odnosa, prouzrokovanje štete je također čest izvor obveza. Obveza po osnovu prouzrokovanja štete nastaje kada jedno lice svojom radnjom nanese štetu drugom licu, bilo u njegovoj imovini bilo u ličnosti.¹

Jedno od osnovnih načela, sadržano u Zakonu o obligacionim odnosima², tačnije u članu 16. jeste načelo zabrane prouzrokovanja štete.³ Navedeni član govori o općoj zabrani prouzrokovanja štete drugome, pri čemu svako ko postupi protivno toj zabrani ima obvezu istu naknaditi.

Lice koje nanese štetu naziva se štetnik, a onaj kojem je šteta nanesena zove se *oštećeni*. Radnja kojom je štetnik nanio štetu naziva se štetnom radnjom. U obvezi nastaloj prouzrokovanjem štete štetnik je u ulozi dužnika, a oštećeni u ulozi vjerovnika.⁴ Obveza naknade štete može nastati u okviru već postojećeg obveznog odnosa i tada govorimo o ugovornoj odgovornosti za štetu, koja je uređena u ZOO u svega

¹ Bikić, A., *Obligaciono pravo-opći dio*, treće izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Sarajevo, 2013, str. 211. (dalje: Bikić, A., *Obligaciono pravo-opći dio*).

² Zakon o obligacionim odnosima (Sl. list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 i Sl. list RBiH br. 2/92, 13/93, 13/94; u daljem tekstu: ZOO).

³ „Svatko je dužan uzdržati se postupka kojim se može drugome uzrokovati šteta“.

⁴ Radišić, J., *Obligaciono pravo – opći deo*, sedmo izdanje, Nomos, Beograd, 2004., str. 180.

nekoliko članova (262. – 269.), dok su pravila o vanugovornoj odgovornosti detaljno regulirana članovima 154. – 209. Prema tome, zaključujemo da pravila o vanugovornoj odgovornosti predstavljaju opća pravila, a kod ugovorne odgovornosti regulirana su samo odstupanja od općih pravila. Shodno članu 269. ZOO, na ugovornu odgovornost shodno se primjenjuju odredbe o vanugovornoj odgovornosti, ako zakon za prvu nije predvidio nešto drugo.

2. Pojam ugovorne odgovornosti za štetu

Na hiljade različitih jezika i u najrazličitijim uslovima života, iz vijeka u vijek, bez prekida i kraja, ispreda se priča o ugovoru kao izrazu slobodne saglasnosti volje saugovarača kojom se uspostavlja pravna veza (*iuris vinculum*), pravni odnos, između fizičkih i/ili pravnih lica. Taj ugovor, kao opću karakteristiku, u sebi nosi obvezu na njegovo poštovanje, uredno ispunjenje i odgovornost, pravo na pravnu zaštitu, ako dužnik obveze istu ne ispuni kako je ugovorena. To je i logična posljedica pravnog smisla ugovora, jer se podrazumijeva da se ugovor zaključuje sa ciljem da se izvrši, da se ugovorne obveze u svemu ispune onako kako je ugovoreno ali i da dužnik obveze odgovara ako ispunjenje obveze izostane ili se sa ispunjenjem zakasni ako u tome ima njegovog udjela.⁵

Ugovor nije poseban izvor odgovornosti za prouzrokovanu štetu. Ugovor, kao i drugi izvori obveza su stvorili obvezni odnos u kojem dužnik ima da izvrši ono što je stipulisano. Ako, naime dužnik ne izvrši svoju obvezu ili dođe do drugih manjkavosti u izvršenju preuzete obveze, on tada saugovaraču može prouzrokovati štetu. Pretpostavka ugovorne odgovornosti je postojanje obligacije čijom povredom nastaje šteta nekoj od strana obligacionog odnosa.⁶

Pravni odnos između vjerovnika i dužnika u sebi sadrži tražbeno pravo na strani vjerovnika i obvezu na strani dužnika. Iz toga proizilazi ovlaštenje vjerovnika da zahtijeva od dužnika ispunjenje ugovorene obveze, a s druge strane proizilazi obveza dužnika da ugovorenu obvezu (davanje, činjenje ili nečinjenje) ispuni korektno, uredno i blagovremeno.

Jednom zaključen ugovor je za strane zakon (*pacta sunt servanda*) i nastale obveze iz tako zaključenog ugovora moraju se u svemu ispuniti onako kako glase. Strana koja povrijedi svoju ugovornu obvezu odgovorna je drugoj strani za nastalu štetu.⁷

Na osnovu navedenog, mogla bi se izvesti kratka i pregledna definicija ugovorne odgovornosti za štetu. Dakle, obvezni odnos u kojem jedna strana povrijedi postojeću obvezu iz koje proizilazi pravo druge strane da traži i naknadu štete najčešće se naziva *ugovorna odgovornost za štetu*. Ili, još kraće, ugovorna odgovornost je odgovornost za prouzrokovanu štetu neizvršenjem ranije preuzete obveze bez obzira na izvor iz kojeg ona potiče. Ukoliko nije nastala nikakva šteta uslijed neizvršenja neke ranije preuzete obveze neće se uspostaviti ovaj vid građansko – pravne odgovornosti. Ovdje se ne radi o sankciji za neizvršenje ugovora ili neuredno izvršenje obveze nastale iz ugovora, nego o odgovornosti za prouzrokovanu štetu kojoj je uzrok u neizvršenju ili neurednom izvršenju neke ranije preuzete obveze, bez obzira na izvor obveze.⁸

⁵ Danilović, T., *Ograničenje i isključenje ugovorne odgovornosti*, Svet knjige, Beograd, 2012, str. 11. (u daljem tekstu: Danilović, T.).

⁶ Morait, B., *Obligaciono pravo*, Knjiga prva – Obligacije i ugovori, Knjiga druga – Vanugovorni obligacioni odnosi, Banja Luka, 2010, str. 418. (u daljem tekstu: Morait, B., *Obligaciono pravo*).

⁷ Bikić, A., *Naknada štete*, op. cit., str. 148.

⁸ Morait, B., *Obligaciono pravo*, op. cit., str. 418.

Pod *povredom ugovorne obveze* podrazumijeva se neispunjenje ili manjkavo ispunjenje obveza i zakašnjenje s njezinim ispunjenjem. Autor Pavlović smatra da je teško razumjeti i prihvatiti u praksi, da radi takvog propusta za protivnu stranu mogu nastati velike i teške štetne posljedice. Pored toga, dužnik se može i osloboditi odgovornosti za štetu. Da bi do toga došlo, on mora dokazati da su nemogućnost ispunjenja, odnosno zakašnjenja nastali zbog vanjskih, izvanrednih i nepredvidivih okolnosti koje su nastupile nakon sklapanja ugovora, a koje on nije mogao spriječiti, otkloniti niti izbjeći. Ako je do nemogućnosti ispunjenja došlo nakon dolaska dužnika u zakašnjenje, iako ju nije skrivio, odgovarat će za nemogućnost ispunjenja. Međutim, postoji slučaj kada dužnik ipak neće odgovarati za štetu. To će biti onda kada i ako dokaže da bi stvar, koja je bila predmetom činidbe, slučajno propala, i da je dužnik svoju obvezu na vrijeme ispunio. Osim toga, ono što je značajno jeste da su sudionici obveznih odnosa dužni saradivati a sve u cilju potpunog i urednog ispunjenja obveza, kao i ostvarivanja prava iz tih odnosa. U tom smislu, od velikog značaja će biti međusobno pravodobno obavještenje o važnim okolnostima radi izbjegavanja ili barem smanjenja mogućih štetnih posljedica.

Vanugovorna (deliktna) odgovornost za štetu je ona koja je nanescena građansko-pravnim deliktom, dok ugovorna (kontraktna) odgovornost nastaje kada je šteta nanescena povredom ugovorne obveze. Ključni kriterij za razlikovanje ove dvije odgovornosti se ogleda u naravi štetne radnje.⁹ Dakle, dok je deliktna odgovornost posljedica povrede općeg pravnog akta, nepoštovanja opće zabrane prouzrokovanja štete drugom, ugovorna odgovornost nastaje povredom individualnog pravnog akta, tj. ugovora, akta stranaka, povredom ugovornih obveza.¹⁰

Kako je i prethodno navedeno, pravni odnos u najelementarnijem izrazu sadrži tražbeno pravo na strani vjerovnika i obvezu na strani dužnika. Iz te prave sadržine pravnog, obligacionog odnosa proizilazi ovlaštenje vjerovnika da zahtijeva od dužnika ispunjenje ugovorene obveze, a s druge strane, proizilazi obvezu dužnika da ugovorenu obvezu (davanje, činjenje ili nečinjenje) ispuni korektno, uredno i blagovremeno. Svaki taj pravni odnos povodom ugovorene sadržine, nosi opću karakteristiku, ovlaštenje na pravnu zaštitu. Ista zavisi od vrste pravnog odnosa i određene vrste i obima moguće pravne zaštite.

U obligacionom pravu, primarnu pravnu zaštitu, u svakom slučaju, čini pravo vjerovnika da pod zakonom određenim uslovima, prisili dužnika da ugovorom preuzetu obvezu ispuni na ugovoreni način u ugovoreno vrijeme i na ugovorenom mjestu, odnosno da je pravilno, korektno i potpuno ispuni. Međutim, to nije jedina pravno relevantna sadržina pravne zaštite. Zakon vjerovniku daje i druga prava, a kako bi se u konačnici mogao zaštititi. Radi se o pravu da zahtijeva od dužnika ugovornu kaznu, ako je ova stipulisana u ugovoru. Potom ima pravo i na zateznu kamatu, ako je u pitanju novčano potraživanje. Zatim, vjerovnik ima i pravo da pobija dužnikova pravna djela sa trećim licima koja su preduzeta sa ciljem onemogućavanja naplate od njega svog dospjelog potraživanja. Vjerovnik ima nekada i pravo da zadrži određene stvari dok dužnik prema njemu ne ispuni dospjelu obvezu: Tada govorimo o *ius retentionis* ili pravu zadržanja. U posebnim slučajevima vjerovnik može da vrši određena prava na teret dužnika. Zbir svih tih prava čini cjelinu ugovorne odgovornosti.

Sadržina zakonom određenih prava vjerovnika prema dužniku koji nije pravilno, ili uopšte ispunio ugovornu obvezu, a naročito iz prava vjerovnika na naknadu prouzrokovane štete, daje osnov zaključku da su sva ta prava usmjerena na uspostavljanje

⁹ Vidi o tome kod: Pavlović, M., *Ugovorna odgovornost za štetu*, Pravo u gospodarstvu, časopis za gospodarsko – pravnu teoriju i praksu, Zagreb, 2013, str. 1108 – 1109.

¹⁰ Salma, J., *Ugovorna odgovornost – u evropskom, uporednom i domaćem pravu*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, godina XLV, Novi Sad broj 1 (2011), str. 71.

narušene imovinske ravnoteže, održanja imovinske korelacije i imovinske pozicije ugovarača u konkretnom ugovoru. Priznatim pravom vjerovniku da naknadi nastalu štetu vrši se restitucija narušene imovinske ravnoteže neizvršenjem ugovora. Pravni poredak, na ovaj način priznaje i pruža zaštitu projekciji poželjnog i očekivanog, u praksi pretežno potvrđenog ponašanja dužnika obveze, jer većina dužnika uredno preuzete obveze ispunjava. Pravni poredak nema interesa da štiti one koji se sami, bez opravdanog razloga, ne ponašaju u skladu sa preuzetim obvezama. U pitanju su ponašanja i propusti zasnovani na namjeri ili nepažnji, previdu ili pogreškama dužnika za koje je dužnik obveze odgovoran, jer se podrazumijeva da ti akti dužnika sadrže elemente samozakonja (autonomije) u primjeni i poštovanju ugovora, koji je za stranku zakon, uslijed čega su protivni javnom poretku, pravu i moralu.¹¹

Kada govorimo o samom nazivu – *ugovorna odgovornost za štetu*, možemo izvesti zaključak da je takav uobičajen, ali nije adekvatan. Zakonske odredbe koje se odnose na ovu odgovornost, ne govore samo o povredi ugovorne obveze, nego o povredi bilo koje postojeće obveze. Naime, u pravnoj literaturi ovaj naziv se ustalio, a zbog toga što se najčešće i radi o povredi već postojeće ugovorne obveze iz koje proizilaze određena prava vjerovnika prema dužniku.¹² Dakle, naziv ugovorna odgovornost za štetu nije adekvatan, a iz razloga što se ugovorna odgovornost ne ograničava samo na odgovornost za štetu koja nastane povredom neke ugovorne obveze. Ona se primjenjuje isto i kada dođe do povrede neke druge postojeće obveze, bez obzira na njen izvor.¹³

Sve prethodno spomenuto predviđaju osnovna načela obligacionog prava. Riječ je o članu 17. ZOO koji predviđa dužnost ispunjenja obveza od strane sudionika obveznog odnosa kao i odgovornost za njihovo ispunjenje. Tome se svakako pridružuje i član 12. ZOO koji govori o tome kako su se strane jednog obveznopravnog odnosa, u ostvarivanju prava i obveza, dužne pridržavati načela savjesnosti i poštenja.

2.1. Regulacija ugovorne odgovornosti za štetu

Rad se koncentriše na analizu odredaba o ugovornoj odgovornosti za štetu na području Bosne i Hercegovine. Radi se o ZOO¹⁴, koji je gotovo identičan sa Zakonom o obligacionim odnosima RS¹⁵. Nakon Drugog svjetskog rata, postojalo je mnoštvo propisa u materiji obveznog prava. Do tada su se primjenjivali: Opći (Austrijski) građanski zakonik (OGZ), Srpski građanski zakonik (SGZ) iz 1844. godine, Opći imovinski zakonik (OIZ) iz 1888. godine. 1946. godine je donesen Zakon o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 6. aprila 1941. godine i za vrijeme neprijateljske okupacije¹⁶. Prema ovom zakonu, prijašnji propisi (a misli se na OGZ, SGZ i OIZ i dr.) gube pravnu važnost, s tim da se mogu primjenjivati kao pravna pravila. Ovo posljednje samo u slučaju da ne postoje važeći propisi za odnosnu materiju i ako ta pravna pravila nisu u suprotnosti sa ustavnim uređenjem.

¹¹ Danilović, T., op. cit., str. 11-13.

¹² Bikić, A., *Naknada štete*, op. cit., str. 148.

¹³ Gorenc, V., *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, Zagreb, 2005., str. 504. (dalje: V. Gorenc).

¹⁴ ZOO je donesen 30. marta 1978. godine, a stupio je na snagu 1. oktobra 1978. godine. U pravni sistem Bosne i Hercegovine ZOO je preuzet 1992. godine, a na osnovu Uredbe sa zakonskom snagom, a pravnu snagu Zakona dobio je na osnovu potvrđivanja Uredbe sa zakonskom snagom. ZOO predstavlja prvu kodifikaciju obligacionog prava na području bivše Jugoslavije.

¹⁵ Službeni glasnik RS 17/93 i 3/96.

¹⁶ Službeni list FNRJ br. 86/46 od 25. oktobra 1946. godine.

Kao što je i prethodno navedeno, ZOO uspostavlja jasnu razliku između dvije vrste odgovornosti. Ugovorna odgovornost je uređena u ZOO u svega nekoliko članova, tačnije od čl. 262 – 269., dok su pravila o vanugovornoj odgovornosti detaljno regulirana i to članovima 154 – 209. Pravila o vanugovornoj odgovornosti predstavljaju opća pravila, a kod ugovorne odgovornosti regulirana su samo odstupanja od općih pravila. Shodno članu 269. ZOO, na ugovornu odgovornost shodno se primjenjuju odredbe o vanugovornoj odgovornosti, ako zakon za prvu nije predvidio nešto drugo.

Radi dobijanja potpunije slike o institutu kontraktualne odgovornosti, primjenom uporedno – pravnog metoda, analizirat će se odredbe novog Zakona o obveznim odnosima Republike Hrvatske¹⁷ (u daljem tekstu ZOO HR). U novom ZOO HR (za razliku od ZOO FBiH) ugovorna odgovornost za štetu je regulisana u posebnom dijelu zakona, koji se odnosi na ugovorne obvezne odnose i to u Glavi VIII, odsjeku 5., pod naslovom pravo na popravlanje štete.

Pored Hrvatske i Crna Gora se odlučila na donošenje novog ZOO. Zakon o obligacionim odnosima Crne Gore¹⁸ (u daljem tekstu ZOO CG). Donesen je 29. jula 2008. godine. Iako je ZOO CG relativno mlad zakon, on ima svoju tradiciju u OIZ iz 1888. godine, kao i u bivšem ZOO iz 1978. godine, ali i drugim propisima iz oblasti obligacionih odnosa koji su važili do donošenja novog zakona.

Što se tiče Republike Srbije, na snazi je tekst ZOO iz 1978. godine, koji je u pravni sistem tadašnje SRJ preuzet 1993. godine¹⁹, odnosno u pravni sistem SCG 2003. godine.²⁰ Stoga, pri takvom stanju stvari, neće se posebno analizirati odredbe ovog zakona iz razloga identičnosti odredbi.

3. Ispunjenje obveze i posljedice neispunjenja

Jedno od temeljnih načela obveznih odnosa je dužnost ispunjenja obveza i odgovornost za njihovo ispunjenje, kako to navodi odredba člana 17. ZOO.²¹ Analogno tome, ako i kad dužnik ne ispunji obvezu ili zakasni sa njezinim ispunjenjem, vjerovnik ima pravo zahtijevati i naknadu štete koju je zbog toga pretrpio.²² Pravni učinci obveza odnosno obveznopravnih odnosa sastoje u vjerovnikom ovlaštenju na određeno potraživanje prema dužniku, a s druge strane oni obuhvataju i dužnikovu obvezu na određenu činidbu. Upravo se u Glavi III ZOO pod naslovom „Vjerovnikova prava i dužnikove obveze“ o tome i govori.

Dakle, zakon najprije navodi koja je to glavna i osnovna obveza dužnika. To je svakako valjano ispunjenje njegove postojeće obveze. Nakon što je navedeno na koji način dužnik treba ispuniti svoje ugovorom preuzete obveze, zakon se posvećuje pravnim posljedicama u slučaju eventualnog potpunog ili djelomičnog neispunjenje obveze. Pravne posljedice neispunjenja se sastoje u sljedećem: dužnost naknade time uzrokovane štete vjerovniku, plaćanje eventualno ugovorene kazne zbog nevaljanog ispunjenja obveze (član 270.), plaćanje zatezних kamata (član 277.), pravo pobijanja dužnikovih pravnih radnji učinjenih radi onemogućavanja realizacije vjerovnikova potraživanja prema njemu (član 280.), pravo zadržanja neke dužnikove stvari sve dok

¹⁷ Narodne novine br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15.

¹⁸ Službeni list Crne Gore br. 47/08, 04/11.

¹⁹ Službeni list SRJ 31/93.

²⁰ Službeni list SCG 1/03.

²¹ „Sudionici u obveznom odnosu dužni su izvršiti svoju obvezu u odgovorni su za njezino ispunjenje“.

²² Momčinović, H., *Ugovorna odgovornost za štetu*, Hrvatska pravna revija, 2004; IV (10); str. 17.

vjerovniku ne ispuni dospjelo potraživanje (član 286.) i još neka vjerovnikova prava u određenim posebnim slučajevima (član 290 – 294).²³ Međutim, ono što se želi naglasiti jeste da zakon sve ove dužnikove obveze, odnosno istovremeno i vjerovnikova prava, propisuje za svakog dužnika odnosno svakog vjerovnika koji se nalaze u međusobnom obveznopravnom odnosu, bez obzira koji je to izvor postanka tog odnosa. Dakle, dužnik u obveznom odnosu dužan je da izvrši svoju obvezu, i to savjesno, u potpunosti bez značaja da li ona potiče iz ugovora ili nekog drugog izvora obveze. Ovo pravilo ima opšti značaj, ali je teorijsku obradu naročito dobilo u ugovornom pravu u smislu maksime *pacta sunt servanda*.²⁴ Kada ugovor bude zaključen, on je kao takav za strane zakon. To znači da je stranka koja je preuzela ugovornu obvezu dužna da je izvrši kao da tu istu obvezu zakon predviđa. Ako je ne izvrši na način, vrijeme i mjesto kako je to ugovorom bilo predviđeno, svakako će snositi pravne posljedice koje su zakonom ili voljom stranaka predviđene. Pravilo po kome se ugovorne obveze moraju izvršavati onako kako glase predstavlja izraz vjekovne evolucije ugovornog prava i jedno je od osnovnih pravila u materiji ugovora, a koje je naročito bilo naglašeno u teoriji autonomije volje.²⁵

Odmah na početku III glave ZOO govori se o pravu na naknadu štete. U članu 262. st. 1. ZOO predviđeno je da je vjerovnik u obveznom odnosu ovlašten od dužnika zahtijevati ispunjenje obveze, a dužnik je dužan ispuniti je savjesno u svemu kako ona glasi.²⁶ Da bismo shvatili suštinu prednje navedenoga, najbolje je poslužiti se primjerom iz sudske prakse. *Ugovorne strane U1 i U2 su zaključile ugovor o tranzitu. Predmet tog ugovora je bila obveza U2 da u ime i za račun U1 izvrši sve potrebne radnje za obavljanje tranzita robe (građevinskog materijala) od zemlje A do zemlje B. Dakle U2 je bio otpremnik, a U1 je bio nalogodavac. Ugovorom su regulisana sva bitna pitanja, a između ostalog, ugovorom je bio predviđen i rok isporuke robe. Dakle, radilo se o fiksnom ugovoru. U2 nije izvršio svoju obvezu. Roba nije bila isporučena na gradilištu u Iraku prema ugovoru. Razlog je bila blokada granice i ratna situacija. Nakon toga kako se ugovor nije mogao izvršiti, odnosno kako roba nije mogla biti prevezena na ugovoreno mjesto, ista je uskladištena u carinarnici, a onda je, putem javne licitacije, i prodana. U1 je pretrpio štetu u smislu gubitka robe, koja je trebala biti prevezena i prodana na mjesto ugovorom određeno. U1 podiže tužbu kod nadležnog suda i traži naknadu štete od U2 zbog neispunjenja obveze. Prvostepeni sud odbija tužbeni zahtjev i poziva se na član 137. ZOO²⁷. Sud zaključuje da na strani U2 nema krivice za nastalu štetu, budući da je U2 u svemu postupao po nalogu tužitelja U1. Osim toga i Vrhovni sud je zauzeo stanovište da tuženi U2 ne može odgovarati za neispunjenje obveze zbog događaja za koji nije odgovorna niti jedna ugovorna strana, a takav događaj je svakako blokada i ratno stanje. Takvi događaji mogu nositi obilježje i više sile. Dakle, dužnik je dužan ispuniti obvezu savjesno, onako kako ona glasi. Ali ako je, dužnik u svemu postupao kako treba, ali ipak nije mogao ispuniti svoju obvezu, iz razloga koji mu se ne mogu staviti na teret, onda neće odgovarati drugoj strani za nastalu štetu.*²⁸

²³ Vizner, B., op. cit., str. 1069 – 1070.

²⁴ Staro latinsko pravilo: Ugovori su za strane zakon. Ili, ugovori se moraju poštivati.

²⁵ Vidi kod: Perović, S., *Izvršenje ugovornih obveza i odgovornost za neizvršenje*, Pravni život: Časopis za pravnu teoriju u praksu, 2008; LVII (3-4); str. 7. (dalje: S. Perović, *Izvršenje ugovornih obveza i odgovornost za neizvršenje*).

²⁶ U tom smislu se decidno izjasnila i sudska praksa: „Ugovorna obveza se ima izvršiti onako kako glasi. Ako je stranka ne izvrši, druga stranka ima pravo tražiti da je sud presudom obveže na ispunjenje ugovorne obveze.“ VPSH, Pž-1690/82, od 05.04.1983.

²⁷ „Kad je ispunjenje obveze jedne strane u dvostranom ugovoru postalo nemoguće zbog događaja za koji nije odgovorna ni jedna ni druga strana, gasi se i obveza druge strane...“.

²⁸ Vidi VSSr, Prev-118/94, od 22.06.1994. godine u Blagojević, M., Hajdarević, H., Tajić, H., Pilipović, D., *Odštetno pravo i pravo osiguranja u sudskoj praksi*, Privredna štampa, Sarajevo, 2013, str. 984.

Odredba člana 262. stav 1. ZOO propisuje pravilo da je vjerovnik u obveznom odnosu ovlašten od dužnika zahtijevati ispunjenje obveze, a s druge strane, dužnik je dužan da svoju obvezu ispuni savjesno u svemu kako ona glasi. Drugo pravilo na koje se treba osvrnuti odnosi se na konstataciju da je dužnik treba da ispuni svoju obvezu „savjesno u svemu kako ona glasi“. To će značiti da dužnik treba svoju obvezu ispuniti svoju obvezu u cjelini, onako kako je to stipulirano u ugovoru. Ne smije biti nikakvih manjkavosti u ispunjenju.²⁹ Do ovakvog savjesnog ispunjenja dužnikove obveze neće doći kako onda *kada dužnik ne ispuni obvezu*, tako i onda kad *zakasni sa njezinim ispunjenjem*.³⁰ O posljedicama, do kojih će doći ukoliko dužnik ne ispuni svoju obvezu onako kako je ugovoreno, govori odredba člana 262. stav 2. ZOO³¹. Dva su slučaja kada vjerovnik može tražiti naknadu štete, prvi je kada dužnik ne ispuni obvezu, a drugi kada zakasni sa njenim ispunjenjem. Neispunjenje obveze nije potrebno detaljnije objašnjavati. Ono je samo po sebi jasno. Neispunjenje znači da dužnik nije uopće ispunio svoju obvezu koje je ugovorom preuzeo. Što se tiče zakašnjenja, kratko ćemo se osvrnuti na predmetni član koji o tome govori i podsjetiti se na to kada dužnik dolazi u zakašnjenje. Prema odredbama člana 324. ZOO dužnik dolazi u zakašnjenje kad ne ispuni obvezu u roku određenom za ispunjenje.

Dakle, ukoliko dužnik ne ispuni obvezu u roku koji mu je određen za njezino ispunjenje, on dolazi u zakašnjenje. Pored ovlaštenja koja su predviđena ugovorom, ali i zakonom, vjerovnik u slučaju da dužnik nije ispunio obvezu uopće, kao i onda kada je zakasnio sa njezinim ispunjenjem stiče ovlaštenje zahtijevati i naknadu štete koju je pretrpio.³² Ukoliko je slučaj da rok za ispunjenje obveze nije određen, dužnik će doći u zakašnjenje kada ga vjerovnik pozove da svoju obvezu ispuni onako kako je i preuzeo. Zakon navodi da to pozivanje vjerovnik može učiniti usmenim ili pismenim putem. Može se raditi i o vansudskoj opomeni, kao i započinjanju nekog postupka. Svi ti načini svakako imaju samo jedan cilj i svrhu. Svrha je nastojanje da se postigne ispunjenje obveze.³³

Ono što je potrebno naglasiti na ovom mjestu jeste da zakon u ovim odredbama iznosi samo opća pravila o vjerovnikovom pravu da zahtijeva ispunjenje obveze, te o dužnikovoj obvezi da je ispuni. Naravno sve to uz pravo vjerovnika na naknadu štete i kada dužnik ne ispuni svoju obvezu, odnosno ako zakasni sa njezinim ispunjenjem. Na ovom mjestu zakon iznosi samo opće pravilo o dužnosti savjesnog ispunjenja dužnikove obveze, odnosno o vjerovnikovom ovlaštenju da od dužnika zahtijeva ovakvo ispunjenje, pri čemu se zakon ne upušta u detaljnija objašnjavanja ove obveze, odnosno prava. To zakon čini na drugim mjestima, a ovdje se detaljno samo osvrće na pitanja vjerovnikovog prava na naknadu štete, kao posljedice dužnikove odgovornosti za povredu njegove obveze. ZOO detaljnije objašnjava vjerovnikova ovlaštenja i dužnikove obveze u dijelu zakona koji govori o valjanom ispunjenju obveze propisane članovima 296 – 335., među kojim se iznosi i zakašnjenje dužnika i vjerovnika (članovi 324 – 326). Ono

²⁹ Vidi kod: Veljković, D., *Obligaciono pravo kroz komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Poslovni biro, Beograd, 2006, str. 292. (dalje: Veljković, D., *Obligaciono pravo kroz komentar Zakona o obligacionim odnosima*).

³⁰ Vizner, B., op. cit., str. 1072.

³¹ „kad dužnik ne ispuni obvezu ili zakasni sa njezinim ispunjenjem, vjerovnik ima pravo zahtijevati i naknadu štete koju je usljed toga pretrpio.“

³² Babić, I., *Osnovi imovinskog prava*, Službeni glasnik, Beograd, 2003., str. 331.

³³ Vidi čl. 262. st. 2. ZOO (Sl. list SFRJ, br. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 i Sl. list RBiH br. 2/92, 13/93, 13/94).

što možemo vidjeti iz ovih stavova je da Zakon ne govori samo o povredi ugovorne obveze, nego o povredi bilo koje već postojeće obveze. Prema tome, ne pravi se razlika u odnosu na to da li je obveza nastala iz ugovora, prouzrokovanja štete, sticanja bez osnova, posloводства bez naloga ili jednostrane izjave volje. Povreda postojeće obveze daje pravo vjerovniku zahtijevati, pored ostalog, i naknadu štete.³⁴

Kod nas je uobičajeno shvaćanje da se ova pravila, sadržana u članovima 262 – 269., za razliku od pravila sadržanih u članovima 154 – 209. (pravila o izvanugovornoj odgovornosti za štetu), odnose i tretiraju kao opća pravila o ugovornoj odgovornosti za štetu koja je uzrokovana povredom neke postojeće ugovorne obveze. Takvo što se može smatrati nepravilnim, jer se ova pravila odnose i vrijede za odgovornost za štetu koja je uzrokovana povredom svake postojeće obveze, a ne samo ugovorne obveze. Prema tome, pored povrede neke ugovorne obveze (kao npr. povrede ugovorne obveze povodom sklopljena ugovora o prodaji), ovdje razmatrana odgovornost za štetu se može odnositi i na povredu postojeće obveze nastale po osnovu nekog jednostranog pravnog posla (javno obećanje nagrade ili izdavanje vrijednosnih papira). Zatim se može odnositi na povredu postojeće obveze nastale uzrokovanjem štete. Isto tako, pravila sadržana u ovom dijelu zakona se mogu odnositi i na povredu postojeće obveze nastale iz nekih drugih zakonom utvrđenih i predviđenih pravnih činjenica (sticanje bez osnova ili posloводство bez naloga). Međutim, prilikom prometa roba i obavljanja usluga prouzrokovanje štete povredom ugovorom preuzetih obveza pojavljuje u najvećem broju slučajeva. Upravo iz tog razloga učestalosti je i prihvaćen ovaj neodgovarajući naziv ugovorna odgovornost za štetu. Kako to navodi autor Vizner, odgovarajući naziv bi bio odgovornost za štetu uzrokovanu povredom postojeće obveze, i to bez obzira iz kojeg izvora obligacionih odnosa predviđenih zakonom konkretna povreda postojeće obveze potječe.³⁵ Ono što se navodi u stavu 2. člana 262. ZOO, a što se odnosi na slučaj da će dužnik uslijed neispunjenja obveze ili zakašnjenja sa njenim ispunjenjem, naknaditi i štetu koju je uslijed toga vjerovnik pretrpio, ne znači da vjerovnik ne može tražiti i izvršenje glavne obveze. To su dva posebna odnosa. Prvi odnos je svakako ispunjenje ugovorne obveze. Drugi odnos je onaj koji se odnosi na pravo vjerovnika da od dužnika traži i naknadu štete zbog neurednog ispunjenja obveze.

Ono što dužnik ne može učiniti jeste odustati od ugovora i na taj način naknaditi štetu vjerovniku. To bi za dužnika možda bilo lakše i pragmatičnije. Ali to nije svrha ove odgovornosti o kojoj je riječ. Osnovna obveza dužnika jeste da ispunji svoju ugovornu obvezu. Ako to dužnik ne učini, ili učini sa zakašnjenjem, vjerovnik ima pravo da traži ispunjenje ugovora u pogledu neizvršene činidbe. Međutim, uporedo sa zahtjevom za ispunjenje ugovora, vjerovnik može i tražiti naknadu štete ako ju je zbog propusta dužnika pretrpio. Pored toga, vjerovnik ima pravo na naknadu štete nastale neispunjenjem ugovora, bez obzira da li je to predviđeno ugovorom.³⁶ Ovakvo što je sasvim jasno iz formulacije u članu 262. st. 2.: „...vjerovnik ima pravo zahtijevati i naknadu štete.“ Dakle, veznik i ukazuje na to da se dužnik ne oslobađa svoje još uvijek postojeće obveze. Njegova primarna dužnost ispunjenja obveze i dalje postoji, samo se pored nje još pojavljuje i dužnost naknade štete kao njegova sekundarna dužnost, jer se i sama šteta ukazuje kao posljedica neispunjenja odnosno zakašnjenja ispunjenja njegove primarno postojeće obveze.

³⁴ Vidi kod: Bikić, A., *Naknada štete*, op. cit., str. 149.

³⁵ Vizner, B., op. cit., str. 1071.

³⁶ Vidi kod: Veljković, D., *Obligaciono pravo kroz komentar Zakona o obligacionim odnosima*, op. cit., str. 292.

Postavlja se pitanja da li i do kada isticanje primarne dužnosti ispunjenja obveze ima svoje opravdanje? Odgovor bi bio samo do onog trenutka dok se realizacija postojećeg obveznopravnog odnosa očekuje izvansudskim putem. To predstavlja redovni, uobičajeni i svakako priželjkivani način ostvarenja obveznopravnih odnosa, što dovodi do prestanka postojeće obveze. Ali, ukoliko se radi ove realizacije vjerovnik odluči obratiti sudu, tada njegov tužbeni zahtjev neće, u pravilu, biti usmjeren primarno na dužnikovu dužnost ispunjenja one činidbe koja je predmet postojeće obveze, a sekundarno i na naknadu štete uzrokovane dotičnim neispunjenjem. Isti će glasiti na naknadu vrijednosti neizvršene činidbe i na naknadu štete nastale zbog neispunjenja.³⁷

Dužnik se nalazi u zakašnjenju kad uopšte ne ispunji obveze iz ugovora i kada svoju obvezu ispunji poslije isteka roka određenog za ispunjenje. U prvom slučaju, vjerovnik ima pravo na izvršenje obveze od strane dužnika, kao i naknadu štete, a u drugom slučaju samo naknadu štete – zbog zakašnjenja u ispunjenju obveze, naravno ako tu štetu vjerovnik dokaže.³⁸ Pokušat ćemo ovo predstaviti jednim slučajem iz sudske prakse. *Prodavac P i kupac K zaključili su ugovor o prodaji kratkoročnih hartija od vrijednosti. Obveza P-a je bila da, između ostalog, preda kupcu blagajničke zapise³⁹. Kupac K je uredno ispunio svoju obvezu – platio cijenu po zaključnici⁴⁰, međutim, P svoju obvezu nije ispunio. U tom smislu, kako je P povrijedio svoju ugovornu obvezu, K je podnio tužbu nadležnom sudu tražeći ispunjenje ugovora i naknadu štete pozivajući se na član. 262. ZOO. Ako bismo analizirali odredbu člana 262. ZOO koja kaže da je vjerovnik u obveznom odnosu ovlašten od dužnika zabitijevati ispunjenje obveze, a dužnik je dužan ispuniti je savjesno u svemu kako ona glasi, dolazimo do sljedećeg zaključka. U konkretnom slučaju, budući da se radilo o kupoprodajnom ugovoru, čiji su predmet bile hartije od vrijednosti, obje ugovorne strane su istovremeno i vjerovnik i dužnik, dakle imaju i prava i obveze. Kupac K je dužnik u smislu isplate cijene P-u po zaključnici, a vjerovnik u smislu ovlaštenja da mu P preda blagajničke zapise. Prodavac P je dužnik K-u u smislu predaje blagajničkih zapisa, a vjerovnik u smislu ovlaštenja koje ima, a to je da potražuje isplatu cijene po zaključnici. Stav 2. člana 262. ZOO govori o situaciji kada dužnik ne ispunji svoju obvezu ili zakasni sa njezinim ispunjenjem, vjerovnik ima pravo zabitijevati i naknadu štete koju je uslijed toga pretrpio. Budući da u konkretnom slučaju, P, kao dužnik, nije ispunio svoju obvezu, a koja se odnosi na predaju blagajničkih zapisa, a pri tome K, kao vjerovnik, je uredno ispunio svoju obvezu plaćanja cijene, onda K ima pravo na ispunjenje ugovora i naknadu štete. Naime, neizvršenje tuženikove obveze (P-a) iz zaključnice da tužiocu (K-u) preda hartije od vrijednosti, ne oslobađa ga obveze da u preostalom dijelu izvrši ugovor po utuženoj zaključnici.⁴¹*

Maloprije je bilo govora o tome da ukoliko dužnik ne ispunji svoju obvezu, te uslijed toga vjerovnik pretrpi štetu, dužnik je dužan naknaditi istu. To predstavlja njegovu sekundarnu obvezu. Njegova primarna dužnost i dalje ostaje, a to je ispunjenje ugovorom preuzete obveze. U slučaju da dužnik ne ispunji obvezu na koju se ugovorom obvezao,

³⁷ Vizner, B., op. cit., str. 1073.

³⁸ Veljković, D., *Obligaciono pravo kroz komentar Zakona o obligacionim odnosima*, op. cit., str. 292.

³⁹ *Blagajnički zapis (engl. treasury bill)* – kratkoročna hartija od vrijednosti (s dospeljem do godine dana) koju izdaju središnje banke, državni trezori i agencije. Glasi na okrugli iznos i obično na donositelja. Obilježja su likvidnost, nerizičnost i umjeren prihod. Prodaje se uz diskont, a po dospelju isplaćuje nominalna vrijednost.

Prezeto sa: Proleksis enciklopedija, <http://proleksis.lzmk.hr/52213/>, (15.06.2015., 20:03).

⁴⁰ *Zaključnica* – isprava koja sadrži sve bitne uvjete ugovora što su ga sklopili poslovni partneri, neposredno ili preko posrednika. Može služiti i kao kupoprodajni ugovor. Koristi se u poslovanju na robnim burzama, burzama vrijednosnih papira, te u poslovanju na međunarodnim aukcijama i u drugim slučajevima prodaje tipizirane robe i usluga. Prezeto sa: Proleksis enciklopedija, <http://proleksis.lzmk.hr/5832/>, (15.06.2015., 20:08).

⁴¹ Vidi Odluka Vrhovnog suda Srbije, Prev.452/98 u Veljković, D., *Obligaciono pravo kroz komentar Zakona o obligacionim odnosima*, op. cit., str. 293.

vjerovnik može tražiti naknadu štete zbog neispunjenja. Međutim, u ovom slučaju, jedan od ova dva zahtjeva (zahtjev za ispunjenje ugovora i zahtjev za naknadu štete zbog neispunjenja ugovora) postaje potpuno bespredmetan. Oni se međusobno isključuju. Ukoliko je druga ugovorna strana savjesno ispunila svoju obvezu iz ugovora, ona tada može zahtijevati ispunjenje obveze od svog saugovarača.⁴²

S druge strane, ugovor ne treba da bude dogma i da se po svaku cijenu zahtijeva njegovo izvršenje, samo zbog toga što je on „zakon za stranke“ u smislu neograničene autonomije volje stranaka. Objektivni uslovi i pravičnost ponekad nalažu da se revidiraju ugovorne obveze ili da se stranke oslobode izvršenja obveza. To je npr. slučaj sa raskidom ili izmjenom ugovora zbog promijenjenih okolnosti, raskidom ugovora zbog neispunjenja, poništenjem ugovora zbog prekomjernog oštećenja. Međutim, treba reći da se izvršenje ugovornih obveza može uskratiti ili modifikovati samo iz razloga koji su zakonom ili voljom samih stranaka predviđeni. U tome se, dakle, i ogleda pravilo da je ugovor strankama zakon.⁴³

Prilikom zaključenja ugovora stranke imaju u vidu cilj koji žele i koji će izvršenjem ugovora postići. Tome stranke teže. Prema tome, svaki ugovor se zaključuje da bi se izvršio. To je ono što stranke priželjkuju. Realizacija ugovora na ovaj način pogoduje objema strankama. Ali nerijetko se u praksi dešava da jedna stranka ne izvrši svoju obvezu, čime se aktivira pitanje odgovornosti. Dakle, kada jedna stranka ne izvrši svoju obvezu koju je inače moguće izvršiti ili je izvrši, ali ne onako kako je to ugovorom bilo predviđeno, a druga strana je spremna da svoju obvezu uredno ispuni ili je već ispunila, onda se logički nameće sljedeće pitanje. Koja prava takva stranka ima?

Iako je naprijed navedena konstatacija, potkrijepljena i sudskom praksom, kako se zahtjev za ispunjenje ugovora i zahtjev za naknadu štete zbog neispunjenja ugovora međusobno isključuju, ima i autora koji zauzimaju potpuno drugačiji stav. Prema autoru Peroviću, savjesna stranka, dakle ona stranka koja nije kriva za neispunjenje može zahtijevati prinudno izvršenje ugovora, ali i naknadu štete koju je zbog neizvršenja ugovora pretrpila. To pravo proizilazi iz iz obvezne snage ugovora i ono je u principu prihvaćeno u svim pravnim sistemima. Međutim, u slučaju neispunjenja ugovorne obveze druga stranka može zahtijevati i raskid ugovora i naknadu štete zbog neispunjenja. U savremenom pravu, kao i našem pravu, mogućnost raskida ugovora zbog neispunjenja je postala opšteprihvaćena norma, mada tako nije bilo u istoriji prava, bar ne kao opšte pravilo.⁴⁴

Prema odredbi člana 262. ZOO, dužnik je obavezan ispuniti obvezu savjesno u svemu kako ona glasi. Šta ako dužnik ne ispuni svoju obvezu onako kako ona glasi? Ispunjenje obveze je jedan od načina prestanka obligacije. Mogli bismo reći, priželjkivani način prestanka obligacije. Pod ispunjenjem (*solutio*) se podrazumijeva valjano izvršenje one činidbe koja je predmet dužnikove obveze.⁴⁵ Međutim, to nije predmet interesovanja ovog rada. Ono čemu ovaj rad poklanja pažnju jeste povreda ugovornih obveza i odgovornost za iste. Prema tome, ovdje će se dati kratki pregled na koji to način dužnik može povrijediti svoju ugovornu obvezu.

Povreda ugovora uopće se moćže definisati kao neispunjenje ugovornih obveza dužnika savjesno i u svemu kako glase.⁴⁶ Dužnik može povrijediti svoju ugovornu obvezu:

⁴² U tom smislu se izjasnila i sudska praksa. Vidi odluku Vrhovnog suda Srbije, Prev. 768/96.

⁴³ Perović, S., *Izvršenje ugovornih obveza i odgovornost za neizvršenje*, op. cit., str. 8.

⁴⁴ *Ibid.*, str. 8-9.

⁴⁵ Bikić, A., *Obligaciono pravo-opći dio*, op. cit., str. 371.

⁴⁶ Vidi Babić, I., *Leksikon obligacionog prava*, drugo, dopunjeno i prošireno izdanje, Službeni list SRJ, Beograd, 2001. godine, str. 286.

- Ako uopće ne ispunji svoju obvezu; ili
- Ako zakasni sa ispunjenjem postojeće obveze; ili
- Ako loše (neuredno) ispunji obvezu.

3.1. Neispunjenje ugovorne obveze u cjelini

Neispunjenje ugovorne obveze u cjelini može nastati iz dva razloga. Prvi je nemogućnost ispunjenja (tzv. naknadna nemogućnost ispunjenja), a drugi je odbijanje dužnika da udovolji svojim obvezama. Kod neispunjenja obveze moramo napraviti razliku između toga da li je dužnik još uvijek u stanju ispuniti obvezu ili je nastupila naknadna subjektivna ili objektivna nemogućnost ispunjenja. Ako je obvezu moguće ispuniti, onda vjerovnik ima pravo zahtijevati ispunjenje i naknadu štete. Ako ispunjenje obveze više nije moguće, a dužnik je odgovoran za nemogućnost ispunjenja, tada vjerovnik umjesto primarne obveze na ispunjenje ima pravo od dužnika zahtijevati sekundarnu obvezu, a to je naknada vrijednosti neizvršene obveze i naknadu štete zbog neispunjenja obveze.⁴⁷

Primjer prednje navedenog nalazimo svakako i u sudskoj praksi. *U jednom slučaju zaključen je ugovor između organizatora proizvodnje O (mesa i mesnih preradevina) i udruženih zemljoradnika UZ. Obveza udruženih zemljoradnika je bila da grla stoke uzgajaju, njeguju, brane, a kako bi ih organizator proizvodnje O mogao iskoristiti u svoje surbe. Ugovorom su regulisana mnoga pitanja. Članom 1. je bila predviđena obveza vraćanja grla koja UZ prime, a članom 7. stavom 2. i 3. određeno je da, za priplodna grla kod kojih se krivicom UZ iz bilo kojeg razloga umanju priplodna vrijednost ili dođe do uginuća, udruženi zemljoradnik će biti dužan da nadoknadi štetu u visini tržišne vrijednosti grla. Dalje je navedeno da će se tržišna vrijednost grla utvrđivati na osnovu tržišne vrijednosti tovnog juneta I-a klase težine 400 kg, i to uvećane za 30% na dan plaćanja štete. Budući da udruženi zemljoradnik nije savjesno pazio na grla stoke, neka od njih su uginula zbog prehlade i neubrannosti, a drugima je bila umanjena priplodna vrijednost. Takva grla O nije želio i nisu mu mogla koristiti, nego nanijeti štetu u smislu gubitaka u poslovanju. Kako je ugovor za strane zakon (pacta sunt servanda), i ugovarači se istog moraju pridržavati, udruženi zemljoradnik je morao ispuniti svoju obvezu onako kako je ista stipulirana u spomenutom ugovoru. U konkretnoj pravnoj stvari, O je kao tužilac kod nadležnog suda tražio raskid ugovora i naknadu štete zbog neispunjenja obveze (brinuti se o povjerenim grlima stoke i vratiti ih), a u smislu člana 124. i člana 262. ZOO, koji navodi da kada jedna stranka ne ispunji svoju obvezu, druga strana može zahtijevati ispunjenje ili raskid ugovora. U ovom slučaju ispunjenje nije bilo moguće, a iz razloga što je jedan dio grla stoke uginuo zbog loših uslova, a kod drugih je kao posljedica nastupila umanjena priplodna vrijednost. Dakle, O nije imao interesa za ispunjenjem obveze. Dakle, na raspolaganju je imao drugu predviđenu mogućnost. O u svakom slučaju, prema zakonskoj odredbi, pripada i pravo na naknadu štete.*⁴⁸

Ukoliko dužnik ne ispunji svoju obvezu onako kako je to dogovoreno, vjerovnik može tražiti naknadu štete. Da bi vjerovnik imao pravu na naknadu štete, potrebno je da dokaže da je istu pretrpio. U suprotnom, neće se moći pozivati na svoje pravo.⁴⁹ Da bismo što bolje prikazali situaciju koja se odnosi na neispunjenje obveze dužnika u cijelini, poslužiti ćemo se još jednim primjerom. *Prodavac P i kupac K su zaključili ugovor*

⁴⁷ Bikić, A., *Ugovorna odgovornost za štetu*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, LI, 2008, str. 80. (u daljem tekstu: Bikić, A., *Ugovorna odgovornost za štetu*).

⁴⁸ Vidi presudu VS Republike Srpske, Rev-68/98 od 26.05.1999. godine.

⁴⁹ „Vjerovnik ima pravo na naknadu štete zbog neispunjenja ugovorne obveze samo ako dokaže da je štetu pretrpio zbog neispunjenja ugovorne obveze od strane dužnika.“ VTS u Beogradu, Pž-8273/05, od 16.02.2006. godine. Osim toga vidi i: VSSR, Rev-259/03, od 07.07.2005. godine, VSSR, Rev-321/04, od 09.09.2004. godine.

o prodaji dvosobnog stana. U ugovoru su bila definisana sva bitna pitanja vezano za predmet i cijenu. Stan je ima 65 m², a cijena po jednom m² je iznosila 1.500 KM. Dakle, cijena stana je iznosila ukupno 97.500 KM. Nakon što je K isplatio cijenu, P je trebao da ispuni svoju ugovornu obvezu, a to je predaja stana. Međutim, ispostavilo se sljedeće. Vlasništvo nad stanom nije bilo 1/1, već se radilo o suvlasništvu, pri čemu se P-ov suvlasnik nije slagao sa prodajom stana, tako da prenos vlasništva nije bio moguć. Nakon toga, K je podigao tužbu kod nadležnog suda tražeći naknadu štete zbog neispunjenja ugovorom preuzetih obveza. Osnov za takvo traženje bio je član 124. i 262. ZOO. Prema članu 124. ZOO, u dvostranim ugovorima, kada jedna strana ne ispuni svoju obvezu (u ovom slučaju P), druga strana (u ovom slučaju K) može, ako nije što drugo određeno, zahtijevati ispunjenje ili raskinuti ugovor prostom izjavom volje. Dalje se navodi, da takva ugovorna strana u svakom slučaju ima pravo na naknadu štete. Prema članu 262. ZOO, kada dužnik (P) ne ispuni svoju obvezu, vjerovnik (K) ima pravo zahtijevati i naknadu štete koju je pretrpio. Prema tome, budući da P, kao dužnik, nije u mogućnosti da udovolji svojoj obvezi i preda K, kao vjerovniku, određeni stan, on je obavezan da K naknadi štetu. Prema odluci suda, naknada štete se sastojala u visini vrijednosti stana i to po cijenama koje su vrijedile u vrijeme presuđenja. Bez obzira na to što su cijene u vrijeme presuđenja veće od onih koje su vrijedile na dan sklapanja ugovora o prodaji.⁵⁰

3.2. Zakašnjenje u ispunjenju obveza

Zakašnjenje u ispunjenju obveza javlja se u onim situacijama kada dužnik ispuni svoju obvezu, ali je ne ispuni na vrijeme, odnosno zakasni sa ispunjenjem. Prema odredbi člana 324. ZOO dužnik dolazi u zakašnjenje kad ne ispuni obvezu u roku određenom za ispunjenje. Ako rok nije određen, dužnik dolazi u zakašnjenje kad ga vjerovnik pozove da ispuni obvezu. Vjerovnik koji je primio zakašnjelo ispunjenje obveze ima pravo od dužnika zahtijevati samo još pretrpjelu štetu zbog zakašnjenja, a ne više i ispunjenje obveze jer je obveza ispunjena.⁵¹

Prema tome, ako je rok ispunjenja bitan sastojak ugovora dužnik može odgovarati za štetu zbog zakašnjenja samo onda kad ga vjerovnik odmah po isteku roka pozove na ispunjenje, jer se u protivnom ugovor raskida po samom zakonu, pa će dužnik odgovarati za naknadu štete zbog neispunjenja, a ne zakašnjenja. Ako u daljem tijeku dužnik ne ispuni obvezu u razumnom roku vjerovnik može izjaviti da raskida ugovor, čime prestaju ugovorne obveze i prava ugovaratelja, uključujući i pravo dužnika da ispuni obvezu i zahtijeva od vjerovnika primitak ispunjenja. Zakašnjenje dužnika tad je zamišljeno neispunjenjem, a ako je vjerovnik zbog toga pretrpio štetu njegov zahtjev bit će uperen na naknadu štete zbog neispunjenja, a ne zbog zakašnjenja.

Kada rok ispunjenja nije bitan sastojak ugovora, uvijek će postojati mogućnost dužnikovog zakašnjenja. Ovo zato što vjerovnik nije ovlašten raskinuti ugovor odmah po dužnikovom padu u zakašnjenje, jer dužnik ima pravo, da i nakon isteka roka ispuni svoju obvezu, a vjerovnik da zahtijeva njeno ispunjenje. Ako vjerovnik želi raskinuti ugovor mora dužniku ostaviti primjeren naknadni rok za ispunjenje. Međutim, ukoliko ni u naknadno ostavljenom roku dužnik ne ispuni svoju obvezu, nastaju iste pravne posljedice kao i u slučaju kada je rok bitan sastojak ugovora.

Iz toga proizlazi kako će neispunjenje i odgovornost za neispunjenje postojati tek kada prestane dužnikovo pravo da ispuni obvezu i od vjerovnika zahtijeva primitak ispunjenja, tj. nakon raskida ugovora iz razloga za koje dužnik odgovara. Pri tome od pada u zakašnjenje pa dok ovo dužnikovo pravo postoji, radit će se o zakašnjenju i

⁵⁰ Vidi presudu VSFBiH, Pž- 49/98, od 24.03.1998. godine, Bilten VSFBiH 2/1998, odl. 21, kao i: VSH, Rev-284/89, od 28.06.1990. godine.

⁵¹ Bikić, A., *Ugovorna odgovornost za štetu*, str. 81.

odgovornosti za zakašnjenje.⁵² U sudskoj praksi imamo niz primjera povreda ugovora zbog neispunjenja ili zakašnjenja u ispunjenju ugovornih obveza, gdje je ponekad vrlo teško ocijeniti, da li se kod određene povrede radi o potpunom neispunjenju, djelomičnom neispunjenju ili zakašnjenja u ispunjenju obveze.⁵³ *Prodavac P i kupac K su zaključili ugovor o prodaji. Predmet ugovora bio je traktor, kao i drugi pomoćni priključni uređaji, a namijenjeni za obradu zemlje (plug, tanjirača i sl.) K je bio zemljoradnik i navedene mašine su mu bile potrebne za obavljanje poslova. Ugovorom je bilo određeno da će isporuka uslijediti 20 dana od zaključivanja ugovora. K je uredno ispunio svoju obvezu koja se sastojala u plaćanju cijene. Nakon toga, željno je iščekivao isporuku. Imao je mnoštvo naručenih poslova i radio se obavljanju istih sa novim traktorom. Nakon proteka roka od 20 dana, isporuka nije uslijedila. Narednih dana, budući da K nije imao traktor ni pomoćne uređaje, nije mogao da izvrši poslove, a samim tim nije mogao ni da ostvari zaradu. P je isporučio traktor sa zakašnjenjem od 60 dana, pravdajući se da je njegov dobavljač kriv. Pored isporuke koja je bila neblagovremena, K je pretrpio ogromnu štetu. Poslove koje je trebao obaviti, nije obavio na vrijeme. Pored toga što su neki od usjeva propali, K nije ni uspio ostvariti planiranu zaradu. K je morao unajmiti drugog zemljoradnika, koji će mu obraditi zemlju i to za veću cijenu, jer se radilo o hitnom postupku. Nakon toga, K je podnio tužbu nadležnom sudu i tražio naknadu štete zbog zakašnjenja u ispunjenju ugovornih obveza, a u skladu sa članom 262. st. 2. ZOO. Prema spomenutom članu, zakašnjenje P-a, kao dužnika, sa ispunjenjem obveze daje pravo K-u, kao vjerovniku da traži i naknadu štete koju je pored toga pretrpio. Sud je udovoljio zahtjevu K i obvezao P da naknadu štete koju je K pretrpio zbog zakašnjenja P u izvršenju isporuke traktora i pomoćnih priključnih uređaja.*⁵⁴

Međutim, ukoliko bi ugovorna obveza glasila na isplatu određenog novčanog iznosa za prodanu stvar, a dužnik zakasni sa isplatom cijene, postavlja se pitanje, šta stoji na raspolaganju vjerovniku? Da li je to isplata ugovorene cijene sa kamatom zbog zakašnjenja ili tražiti cijenu koju bi stvar imala u vrijeme donošenja presude? Smatramo da bi vjerovnik mogao tražiti isplatu ugovorene cijene. Svakako bi imao pravo na kamatu, a iz razloga što je dužnik u zakašnjenju sa ispunjenjem obveze.⁵⁵ Ukoliko bi obveza glasila na predaju određene stvari (koja je plaćena novcem), a prodavatelj zakasni sa njezinom isporukom, onda kupac ima pravo zahtijevati naknadu štete. On ne bi imao pravo na zatezne kamate na iznos plaćene kupovne cijene, a u skladu sa članom 277. ZOO.⁵⁶

3.3. Loše (neuredno) ispunjenje obveza

Loše (neuredno) ispunjenje postoji kad je dužnik na vrijeme ispunio svoju obvezu, ali to ispunjenje nije bilo u svemu kako je ugovoreno. To je najčešći slučaj kod materijalnih ili pravnih nedostataka na stvari.⁵⁷ Na primjer, prodavac proda kupcu bolesnu životinju (konja, kravu ili sl.). Kupac je primoran angažirati veterinara i izložiti se dodatnim troškovima. Tako nastale troškove kupac ima pravo zahtijevati od prodavca. Mnoštvo drugih primjera nalazimo i u sudskoj praksi.⁵⁸

⁵² Pavlović, M., *Ugovorna odgovornost za štetu*, op. cit., str. 1115.

⁵³ „Pravo na naknadu štete zbog neblagovremenog izvršenja ugovorne obveze postoji samo kad je druga ugovorna strana kriva za neblagovremeno izvršenje svoje ugovorne obveze.“ VTS u Beogradu, Pž-8273/05, od 16.02.2006. godine. Vidi u: Blagojević, M., str. 991.

⁵⁴ Vidi presudu VSV, Rev-6/88, od 20.06.1988. godine, Bilten VSV 2-3/1989, str. 25.

⁵⁵ VSH, Rev-597/84, od 23.04.1980. godine i PSRH, Pž-3049/92, od 18.05.1993. godine.

⁵⁶ Vidi: VSH, Gzz-280/80, od 23.04.1980. godine i PSRH, Pž-3049/92, od 18.05.1993. godine.

⁵⁷ Bikić, A., *Naknada štete*, op. cit., str. 150 i Bikić, A., *Ugovorna odgovornost za štetu*, str. 81.

⁵⁸ „Ugovor o djelu zbog djelimičnog neispunjenja obveze izvođača, može se po zahtjevu naručioca raskinuti u dijelu u kome nije izvršen, uz obvezu naknade štete.“ VSBiH, Rev-184/87, od 17.12.1987. godine. Vidjeti u tom smislu još: VSBiH, Rev-363/89, od 08.02.1990. godine.

Odredba člana 262. stav 3. ZOO⁵⁹ naglašava da se dužnik nalazi u zakašnjenju ne samo od proteka ugovorenog ili zakonom predviđenog roka za ispunjenje njegove obveze, nego i slijedom toga u slučaju kada mu je vjerovnik dao primjeren naknadni rok za ispunjenje. Zbog toga će se i dalje nalaziti u zakašnjenju i bit će odgovoran za štetu nastalu zbog zakašnjenja ispunjenja obveze i kroz onaj interval vremenskog trajanja naknadnog roka. Odredbom člana 262. stav 4 ZOO⁶⁰ definisana je odgovornost za štetu po objektivnom kriteriju, dakle bez obzira na dužnikovu krivnju. Navedeno u slučaju kad je do potpune ili djelomične nemogućnosti ispunjenja postojeće obveze došlo nakon njegova dolaska u zakašnjenje. Prije toga je postojala konkretna mogućnost ispunjenja. Upravo iz tog razloga dužnik odgovara po strožijem kriteriju. Od tako nastale odgovornosti za štetu može se osloboditi, ali u tom slučaju mora dokazati jednu činjenicu. Ona se sastoji u tome da bi stvar, koja je predmet obveze, slučajno propala i da je on svoju obvezu na vrijeme ispunio“.⁶¹

Kao što je prethodnim redovima naglašeno, daljnje postojanje primarne dužnosti ispunjenja već postojeće obveze, uz sekundarnu dužnost naknade štete zbog njezine povrede ukazuje na to da povreda postojeće obveze ne dovodi ni do njezina prestanka ni do nestanka njenog identiteta, njezine istovjetnosti u odnosu na ono što je ona bila u svojoj suštini prije povrede. Kada dužnik učini takvu povredu ugovorne obveze, onda u tom slučaju dolazi do promjene, odnosno preinačenja prvobitnog sadržaja postojećeg obligacionog odnosa. Naravno uprkos ovakvoj promjeni, prvobitno nastali obligacioni odnos između stranaka ostaje nepromijenjen, a time i dalje na snazi. Ono što se mijenja jeste sadržaj vjerovnikovog potraživanja i dužnikove obveze.

Naime, sadržaj povrijeđenog obligacionog odnosa može biti izmijenjen i to na dva načina:

1. u cijelosti
2. djelimično

Kada govorimo o promjeni sadržaja prvobitnog obligacionog odnosa i to u potpunosti, to onda upućuje na zaključak da je dužnik povrijedio svoju obvezu na način da je ispunjenje prvobitne obveze u cijelosti onemogućeno. Kao primjer bi se mogla navesti propast predmeta ugovora, ili objekta činidbe u potpunosti. U tom slučaju na mjesto primarne dužnikove obveze ispunjenja dolazi, i u potpunosti je zamjenjuje u obveznom odnosu, sekundarna dužnost naknade štete.⁶² Šteta je vjerovniku prouzrokovana onemogućenjem ispunjenja prvobitne dužnikove obveze koja je stipulirana u ugovoru.

Pored izmjene sadržaja obligacionog odnosa u cijelosti, moguća je izmjena istog ali djelimično. To će reći da dužnikova povreda nije takve prirode da se njome u potpunosti onemogućilo ispunjenje prvobitno postojeće obveze, nego se povreda može sastojati u potpunom i djelimičnom dosadašnjem neispunjenju postojeće obveze, ali koje je još uvijek moguće izvršiti. U prvom slučaju pored primarne dužnosti naknadnog ispunjenja obveze javlja se i sekundarna dužnost naknade štete koju je vjerovnik pretrpio zbog ne-

⁵⁹ „Za štetu zbog zakašnjenja s ispunjenjem odgovara i dužnik kojemu je vjerovnik dao primjeren naknadni rok za ispunjenje.“

⁶⁰ „Dužnik odgovara i za djelimičnu ili potpunu nemogućnost ispunjenja iako tu nemogućnost nije skrivo ako je nastupila nakon njegova dolaska u zakašnjenje, za koje odgovara.“

⁶¹ Više o tome kod: Vizner, B., op. cit., str. 1073 – 1074.

⁶² „Kada je dužnikova povreda bila takve prirode da je ispunjenje njegove prvobitne ugovorne obveze na činidbu postalo nemoguće, u tom slučaju umjesto primarne obveze u potpunosti je zamjenjuje sekundarna obveza naknade štete“, vidi: Rješenje VSS, Rev- 2316/05 od 20.04.2006. godine.

ispunjenja. U drugom slučaju, uz primarnu dužnost naknadnog ispunjenja preostalog dijela obveze dolazi i dužnost naknade štete koju je vjerovnik pretrpio, ali sada ne zbog neispunjenja, već zbog djelimičnog neispunjenja. Preinačenje sadržaja onog prvobitnog i postojećeg obveznopravnog odnosa je zavisno o kvantitetu dužnikove obveze u pogledu vjerovniku nastale štete, ali od toga i zavisi da li će ova njegova obveza zamijeniti mjesto one prvobitno postojeće obveze u potpunosti ili samo djelomično.

Ne možemo reći da se ovdje radi o nekom ustupanju na mjesto prvobitne obveze čime bi ova prestala i bila zamijenjena drugom obvezom na naknadu štete, kao što je to slučaj kod novacije ili obnove, već se radi samo o preinačenju sadržaja i dalje postojećeg prvobitnog obveznog odnosa bez promjene pravnog identiteta dužnikove postojeće obveze. Identitet i daljnje postojanje obligacionog odnosa, kao i njegova istovjetnost se posebno ogleda u tome što on i dalje postoji između vjerovnika i dužnika i temelji se na *onoj istoj pravnoj osnovi po kojoj je nastao. Sve to unatoč povredi ugovorne obveze od strane dužnika. Zbog svega navedenog, dužniku i dalje pripadaju isti oni prigovori, koji su mu pripadali protiv vjerovnika i prije nastale povrede u odnosu na prvobitnu, tada još nepovrijeđenu obvezu.*

Dosadašnja iznijeta izlaganja upućuju na zaključak – da se pravna osnova (titulus iuris) tzv. ugovorne odgovornosti za štetu sastoji u činjenici povrede postojeće obveze, tj. u činjenici:

- Neispunjenja obveze, odnosno
- Zakašnjenja sa njezinim ispunjenjem.⁶³

Ugovorna odgovornost se razvija, potiskuje pred sobom deliktnu odgovornost. Ona se razvija i širi isto onako kao i odgovornost uopšte. Upravo zahvaljujući njoj oštećeni može lakše i sigurnije da dobije pravičnu naknadu. Zbog toga, šireći se, ugovorna odgovornost, u isti mah, mijenja i sopstvenu prirodu. Naime, postoji u našem biću izvjestan spontani osjećaj odbrane, osjećaj instinktivne reakcije: ukoliko je čovjek više u opasnosti on osjeća potrebu da ga zakonodavac što više zaštiti, potrebu da nekoga označi za odgovornog. Nesiguran u materijalnoj nesigurnosti traži što više da dobije pravnu sigurnost. Ako se to može učiniti zaključivanjem ugovora, onda je to prednost. Uskraćeni u dokazivanju odgovornosti za propuste u vršenju prava i ispunjavanju obveza, nije moguće uvijek doći, jer čovjek i njegove institucije do danas to savršenstvo nisu postigli. Zbog toga je materijalna istina relativan pojam. Iz osnova praktičnih potreba je, iz navedenog razloga, u pravu postavljena koncepcija pretpostavke odgovornosti u poziciji neizvršenja ugovora. Ona se temelji na nespornoj činjenici da smo odgovorni ne samo kada radimo bespravno, već smo odgovorni i kada vršimo svoja prava rđavo, čim ih zloupotrebljavamo. Svako neispunjenje ugovorom preuzetih obveza predstavlja pogrešku koju dužnik mora da popravi, osim ako ne dokaže da je razlog neispunjenja izvan njegove moći. To čini pravni smisao dejstava ugovora kojem se ne može prigovoriti.

Može se reći da ugovorna odgovornost ima dva pola, objektivni, na kojem vlada rizik i subjektivni, na kome vlada pogreška. Oko ova dva pola se okreće pravna misao ugovorne odgovornosti. Odgovornost se grana, širi, u stalnim je promjenama, uvijek u stvaranju i proširenju. Ona se javlja, ne samo češće nego nekada, već i drukčije, sa novim modalitetima. Sadržina ugovorne odgovornosti se kristalisala počev od privatne osvete kao instinktivnog gesta preko dobrovoljnih kompenzacija, renonsiranja⁶⁴ od efektivnog izvršenja osvete na prijem novčane naknade, i konačno, kao naknade prouzrokovane štete, kada ugovorna odgovornost prestaje da bude kazna zavisna od privatne volje pojedinca. Izvjesno je da je prešla put od privatne kazne do imovinske kompenzacije.⁶⁵

⁶³ Vizner, B., op. cit., str. 1075.

⁶⁴ Renonsirati: odreći se, odricati se, odustati.

⁶⁵ Danilović, T., op. cit., str. 18. - 19.

S obzirom na pravno dejstvo ugovora među ugovaračima ugovorna odgovornost se iskazuje kao imovinska sankcija za povredu prava, tj. kao posljedica predviđena pravnom normom za slučaj njegovog nepoštivanja.⁶⁶ U tome se iskazuje njen pravni smisao, svrha iz koje poizilazi nedvosmisleni odgovor da ugovorna građanska odgovornost proističe u pravnoj liniji iz ideje socijalne pravde. Građanska odgovornost teži, u neku ruku, jednom mnogo materijalizovanijem cilju: integralnoj restituciji, u korist jednog lica, onoga što mu je nezakonito oduzeto.⁶⁷

Osvrnemo li se ukratko na ZOO HR, možemo zaključiti da se odredbe o ugovornoj odgovornosti za štetu, sada, u novom zakonu, nalaze u posebnom dijelu (odredbe članova 342 – 349.). Sastavni su dio Glave VIII, Odjeljka 1., Odsjeka 5. koji govori o učincima ugovora i pravu na popravljavanje štete. U prijašnjem ZOO one su se nalazile u općem dijelu zakona (odredbe članova 262 – 269.). Član 342. (koji odgovara prijašnjem članu 262.) je u biti nepromijenjen. Dakle, kao i kod ZOO, glavni učinak ugovornih odnosa jeste ovlaštenje vjerovnika da od dužnika zahtijeva ispunjenje obveze. S druge strane, dužnik je obvezan da svoju obvezu iz ugovora ispuni savjesno.⁶⁸ To znači da je dužan ispuniti potpuno, onako kako je ugovorom regulirano. Ukoliko to ne bude slučaj i dužnik povrijedi svoju obvezu, vjerovnik može zahtijevati popravljavanje štete koju je tom prilikom pretrpio.⁶⁹

Jednako kao i u ZOO, primarna obveza dužnika na ispunjenje time ne prestaje. Ona egzistira i dalje, ali uz nju se pojavljuje i sekundarna obveza, a to je ova na naknadu štete. Ovo pravilo, svakako, vrijedi do pokretanja sudskog postupka, jer je tada vjerovnik dužan da se odluči između tužbe za ispunjenje obveze ili tužbe za naknadu štete zbog povrede iste. I u pravu Hrvatske, dužnik koji je zakasnio sa ispunjenjem obveze odgovara za štetu zbog zakašnjenja i u slučaju kada mu je vjerovnik dao naknadni rok za ispunjenje.⁷⁰ Dakle, dužnik i kroz razdoblje trajanja naknadnog roka odgovara odgovara za štetu nastala zbog zakašnjenja u ispunjenju obveze. Budući da ova odredba nije imperativne naravi, moguće da je ugovorne strane ublaže ovu odgovornost i da predvide da dužnik neće odgovarati za naknadu štete i za vrijeme primjerenog naknadnog roka za ispunjenje obveze.

Odredbom člana 342. stav 4. i 5. ZOO HR su identični kao i u ZOO. Inače, ukoliko dužnik povrijedi svoju ugovornu obvezu, odgovarat će po načelu pretpostavljene krivice. Ukoliko dokaže da nije kriv, oslobodit će se odgovornosti. Međutim, i ovdje je predviđen izuzetak u smislu da će dužnik odgovarati i za djelimičnu ili potpunu nemogućnost ispunjenja, pa čak i ako nije kriv za istu, ako je ona nastupila nakon njegovog dolaska u zakašnjenje. Ovdje se želi izbjeći mogućnost njegovog oslobađanja od odgovornosti, ukoliko je zakasnio sa ispunjenjem obveze. Međutim, ukoliko dokaže da bi stvar koja je objektom činidbe slučajno propala i da je svoju obvezu na vrijeme ispunio, on će se ekskulpirati od odgovornosti.⁷¹

Odredbe o ugovornoj odgovornosti ZOO CG su smještene u Glavi III, Odjeljak 1. Odsjek 1. Radi se o članovima 269 – 276. Član 269. sadrži pravila koja se odnose na ispunjenje obveza i posljedice neispunjenja. Odredbe ovog člana su identične odred-

⁶⁶ Radišić, J., *Obligaciono pravo*, Niš, 1975, str. 232.

⁶⁷ Danilović, T., op. cit., str. 21.

⁶⁸ Član 342. stav 1. ZOO HR.

⁶⁹ Član 342. stav. 2. ZOO HR.

⁷⁰ Član 342. stav 3. ZOO HR.

⁷¹ Gorenc, V., op. cit., str. 503.

bama člana 262. ZOO, kao i odredbama člana 342. ZOO HR, pa će se stoga izbjeći nepotrebno ponavljanje. Istaknut će se samo neki slučajevi iz sudske prakse vezano za ovu oblast.

U vezi sa ispunjenjem obveza i posljedicama neispunjenja, interesantno je pomenuti pravno shvatanje Vrhovnog suda Srbije. Naime, na sjednici Građanskog odjeljenja Vrhovnog suda Srbije zaključeno je kako su elektroprivredne organizacije i potrošači jednako odgovorni za štetu koju potrošač pretrpi zbog obustave isporuke električne energije, a zbog neplaćanja cijene. Ovo bez obzira što potrošač nije bio prethodno pismeno upozoren od strane elektroprivredne organizacije. Objе ugovorne strane su bile neuredne prilikom izvršenja svojih obveza, pa se iz tog razloga primjenjuju pravila o podijeljenoj odgovornosti.⁷²

U jednom slučaju sud je donio odluku kako zbog zakašnjenja prodavca u isporuci automobila kupac nema pravo na isplatu zakonske kamate na uplaćeni novčani iznos, ali ima pravo na stvarnu štetu i izgublenu dobit, a u skladu sa odgovarajućim odredbama ZOO. Naime, obveza tuženog (prodavca) je bila isporuka automobila. On je kasnio sa ispunjenjem svoje obveze. Ali uslijed takvog kašnjenja, tužilac (kupac) nema pravo tražiti zakonsku zateznu kamatu na uplaćeni iznos novca za automobil. Njegovo pravo na naknadu štete ne može biti povezano sa visinom zakonske zatezne kamate na novčani iznos koji je uplatio. Ono se može odnositi na stvarnu štetu i izgublenu dobit.⁷³

4. Zaključak

Ugovor sa sobom nosi izvjesne rizike. Za sudbinu jednog ugovornog odnosa, gdje su interesi kontrahejata isprepleteni i nerijetko sukobljeni u imovinskom smislu, veoma značajna kategorija jeste kategorija odgovornosti. Ugovorna odgovornost za štetu ima jedan cilj. On je da kompenzira nastali gubitak u imovini vjerovnika, ako dužnik na bilo koji način povrijedi obvezu na koju se ugovorom obvezao.

Dakle, obveznopravni odnos u kojem jedna strana povrijedi postojeću obvezu iz koje proizilazi pravo druge strane da traži i naknadu štete, kao što je i rečeno, naziva se ugovorna odgovornost za štetu. Moguće je i dati kraću definiciju. Ugovorna odgovornost je odgovornost za prouzrokovanu štetu neizvršenjem ranije preuzete obveze bez obzira na izvor iz kojeg ona potiče. Ukoliko nije nastala nikakva šteta uslijed neizvršenja neke ranije preuzete obveze neće se uspostaviti ovaj vid građansko – pravne odgovornosti. Ovdje se ne radi o sankciji za neizvršenje ugovora ili neuredno izvršenje obveze nastale iz ugovora, nego o odgovornosti za prouzrokovanu štetu kojoj je uzrok u neizvršenju ili neurednom izvršenju neke ranije preuzete obveze.

Osnovno načelo, koje prožima cijeli rad jeste načelo dužnosti ispunjenja obveza i odgovornost za njihovo ispunjenje. Dakle, dužnik u obligacionom odnosu dužan je da izvrši svoju obvezu, i to savjesno i u potpunosti bez značaja da li ona potiče iz ugovora ili nekog drugog izvora obveza. Jasno je da kada ugovor bude zaključen, on je kao takav za strane zakon.⁷⁴ To znači da je stranka koja je preuzela ugovornu obvezu dužna da je izvrši kao da tu istu obvezu zakon predviđa. Ako je ne izvrši na način, vrijeme i mjesto kako je to ugovorom bilo predviđeno, svakako će snositi pravne posljedice koje

⁷² Pravno shvatanje VSS od 04.12.1985. godine u: D. Veljković/ R. Vukić, *Obligaciono pravo kroz Komentar Zakona o obligacionim odnosima Crne Gore za praktičnu primjenu sa primjerima ugovora i tužbi za ostvarivanje prava iz tih ugovora, kroz pravne stavove, zaključke i sudsku praksu najviših sudova*, I knjiga – opšti dio, Podgorica, 2012., str. 717.

⁷³ VSS, Gzz 73/04 od 06.10.2004. godine.

⁷⁴ *Pacta sunt servanda!*

su zakonom ili voljom stranaka predviđene. Pravilo po kome se ugovorne obveze moraju izvršavati onako kako glase predstavlja izraz vjekovne evolucije ugovornog prava i jedno je od osnovnih pravila u materiji ugovora, a koje je naročito bilo naglašeno u teoriji autonomije volje.

Prema tome, ukoliko dužnik ne udovolji svojim obvezama onako kako se i obvezao, vjerovnik je ovlašten zahtijevati i naknadu štete koju je tim povodom pretrpio. Dužnik koji je u zakašnjenju, odgovara za naknadu štete bez obzira što mu je vjerovnik dao naknadni rok za ispunjenje. Dužnikova obveza da naknadi štetu, ukoliko povrijedi svoju ugovornu obvezu, a time nastane šteta za vjerovnika predstavlja njegovu sekundarnu obvezu. Njegova primarna dužnost i dalje ostaje, a to je ispunjenje ugovorom preuzete obveze. U slučaju da dužnik ne ispuni obvezu na koju se ugovorom obvezao, vjerovnik može tražiti naknadu štete zbog neispunjenja. Međutim, u ovom slučaju, jedan od ova dva zahtjeva (zahtjev za ispunjenje ugovora i zahtjev za naknadu štete zbog neispunjenja ugovora) postaje potpuno bespredmetan. Oni se međusobno isključuju.

Abedin BIKIĆ, PhD., Full Professor
University of Sarajevo, Faculty of Law
a.bikic@pfsa.unsa.ba

Vesna LAZIĆ, LL.M., Secretary General
University of Sarajevo, Faculty of Law
v.lazic@pfsa.unsa.ba

CONTRACTUAL LIABILITY FOR DAMAGE

***Summary:** The contract, as a general characteristic, contains the obligation to respect it, proper fulfillment and responsibility, as well as the right to legal protection, if the debtor does not fulfill the obligation as agreed. This is also a logical consequence of the legal meaning of the contract. Namely, it is understood that the contract is concluded with the aim of fulfillment, that the contractual obligations are fulfilled in everything as agreed, but also that the debtor is liable if the fulfillment of the obligation is absent or delayed, if there is his share.*

Once a contract has been concluded, it is a law for the parties (pacta sunt servanda) and the obligations arising from such a contract must be fulfilled. The party who breaches contractual obligation is liable to the other party for the damage. Considering dispositive nature of the regulations on contractual liability, the contracting parties may regulate their relations differently than prescribed by law.

The paper pays attention to the analysis of contractual liability for damage. It explains in detail what it means to fulfill the obligation, delay and poor (irregular) fulfillment of obligations, all through the prism of current case law in Bosnia and Herzegovina and comparative law.

***Keywords:** contract, fulfillment of obligations, contractual liability for damage, breach of contract.*